

MARTIN LINGS
ABŪ BAKR SIRĀJ AD-DĪN

KNJIGA ISTINSKOG UVIDA

Sufijska doktrina o vjeri, viziji i gnozi

Tutin, 2021.

Martin Lings

Abū Bakr Sirāj ad-Dīn

The Book of Certainty:

The Sufi Doctrine of Faith, Vision and Gnosis

first published in 1992 by The Islamic Texts Society
5 Green Street, Cambridge CB2 3JU, U.K.

PREVEO S ENGLESKOG:

Haris Dučić

PRAVA PRIJEVODA POSJEDUJE:

© Haris Dučić, 2021.

PREDGOVOR:

Rasim Ibrović

IZDAVAČ:

Daru-l-ilm fondacija, Tutin

ZA IZDAVAČA:

Sami Džeko

LEKTURA:

Suada Kamenjašević

GRAFIČKO OBLIKOVANJE:

Ivana Ibrović

ŠTAMPA:

Bina d.o.o.

INFORMACIJE I NARUDŽBE:

haris.ducic@yahoo.com

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne može biti reproduciran, ni na jedan način, bez pismenog odobrenja vlasnika prava, osim u svrhe kritičkih članaka i osvrtu u kojima je dozvoljeno navoditi manji broj odlomaka.

MARTIN LINGS
ABŪ BAKR SIRĀJ AD-DĪN

KNJIGA ISTINSKOG UVIDA

Sufijska doktrina o vjeri, viziji i gnozi

PREVEO S ENGLSKOG:

HARIS DUČIĆ

Daru-l-ilm
FONDACIJA ♣ TUTIN

Motiv s ovitka i na 38. strani knjige je kaligrafski zapis (*Bog je jedan, a Muhammed je njegov vjerovjesnik*) iz XVIII st. u formi rozete (Sulejmanov muhur – pečat; Davidova zvijezda) iz Hadži Sinanove tekije (XVII st.) u Sarajevu. Zapis je ispisan kufskim pismom, promjera 45 cm.

SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	7
UVOD.....	23
1. ZBILJNO UVJERENJE.....	29
2. BAŠČA DUHA.....	40
3. POJAVNO UVJERENJE.....	44
4. UMNO UVJERENJE.....	47
5. BAŠČE SRCA I DUŠE.....	50
6. PAD.....	55
7. SIMBOL.....	62
8. ČETIRI SVIJETA.....	68
9. VODE.....	70
10. TVORAC PAROVA.....	73
11. SIMBOLIZAM BRAKA.....	76
12. SUNCE I MJESEC.....	79
13. SULEJMANOV PEČAT.....	86
14. STABLO SPOZNAJE DOBRA I ZLA.....	95
15. USKA KAPIJA.....	99
16. ZAVJET.....	106
17. ZIMSKA POVORKA.....	109
18. LJETNA POVORKA.....	115

PREĐGOVOR

MARTIN LINGS (ili *Abū Bakr Sirāj ad-Dīn*, 1909-2005) bio je istaknuti član perenijalne škole, autor, urednik, prevodilac, učenjak, arabista, pjesnik i metafizičar čiji su radovi *smješteni u polje odnosa Boga i čovjeka kroz religijske doktrine, svete spise, simbolizam, literaturu i umjetnost*¹ brojnih duhovnih tradicija svijeta, no prvenstveno islama – sufizma. Upravo je obimom neveliki tekst pod naslovom *Knjiga istinskog uvida: sufijska doktrina o vjeri, viziji i gnozi*, a koji vam je u rukama, blistavo ogledalo svega maločas navedenog.

Knjiga istinskog uvida (*The Book of Certainty*) nije prva Lingsova knjiga koju imamo prevedenu na bosanski jezik. Još ranije, zapravo, u godinama bosanske golgote, devedesetih godina XX stoljeća, prevedene su prve Lingsove knjige kod nas, a riječ je o naslovima: Šta je sufizam? (*What is Sufism?*), čiji je prevod ponudio Rusmir Mahmutćehajić,² i *Muhammed: život njegov osnovan na vrelima najstarijim* (*Muhammad: his life based on the earliest sources*), od istog

prevodioca.³ Ubrzo nakon ove dvije knjige, prevoditeljica Zulejha Riđanović bosanskom čitateljstvu nudi sljedeću Lingsovu knjigu na uvid: *Drevna vjerovanja i moderna sujevjerja*.⁴ S ova tri naslova, a naročito s knjigom *Muhammed* koja, kako naznačismo u bilješki, kod nas izlazi u dva ponuđena prevoda, tj. u više izdanja, ukazujemo na činjenicu da je Lings zauzeo važno mjesto kao autor u našoj stručnoj lektiri. S tim u vezi jeste i prevod dobro znane Lingsove knjige, koja je plod njegovog doktorskog rada, pod naslovom *Sufijski evlija dvadesetog stoljeća: Šejh Ahmad al-'Alawi njegovo duhovno nasljedstvo i ostavština* (*A Sufi Saint of the Twentieth Century Shaikh Ahmad Al-alawi his spiritual heritage and legacy*) – bosansko izdanje prevela je Dženita Karić.⁵ Za ovu, također obimom neveliku knjigu, ali iznimno bremenitu sadržajem, glasoviti britanski učenjak (orijentalista) Arthur John Arberry (1905-1969) reći će da je *izvanredna studija o čovjeku čija pobožnost podsjeća na zlatno doba srednjovjekovnih mistika*, dočim će drugi učenjak švicarskog porijekla Titus Burckhardt (1908-1984) za istu knjigu, odnosno njenog autora Lingsa, reći da *može služiti kao ključ za dublje razumijevanje islama kao cjeline*. S ove četiri prevedene knjige kod nas, ali i s drugim kraćim Lingsovim tekstovima, prevedenim i objavljenim u našoj literaturi, posebno stručnim časopisima, teško se može reći da je njegovo svjetogleđe posve nepoznato i strano – no o tome u nastavku nešto više, a sada želimo ukratko naznačiti njegove osnovne biografske podatke.

Martin Lings je rođen 1909. godine u sjeverozapadnoj Engleskoj (Burnage, Manchester), u okrilju protestantske obitelji. Pohađao je kvalitetne engleske škole, kao što su

Clifont College, zatim Magdalen College (Oxford) stekavši diplomu iz engleskog jezika i književnosti. Nakon Oxforda odlazi u Poljsku gdje predaje engleski, a potom u Litvu gdje dobiva svoj prvi zapaženiji znanstveni angažman na Sveučilištu VMU⁶ u Kaunasu (Kovno) gdje predaje anglosaksonski ili staroengleski i srednjoeengleski jezik (ME) sve do 1939. godine. Nakon Kaunasa 1940. godine odlazi u Kairo gdje, također, predaje engleski jezik, ali i književnost (posebno Williama Shakespearea). Za vrijeme boravka u gradu na Nilu započeo je dopisivanje sa Leslie Smalley, koju je poznao još od svoga djetinjstva. Ta korespondencija zblížila ih je do toga da su se 1944. godine vjenčali – ona mu je postala supruga ali i duhovni saputnik do kraja života. U egipatskoj prijestolnici ostaje do 1952. godine kada je napušta zbog sve agresivnije antibritanske politike.⁷ Vraća se u Veliku Britaniju gdje nastavlja školovanje stekavši diplomu arabiste, a potom će 1959. doktorirati na Sveučilištu u Londonu.⁸ Njegov doktorski rad veoma brzo postaje mnogo čitana knjiga u evro-američkom, ali i orijentalno-islamskom svijetu, zahvaljujući brojnim prevodima i izdanjima – pa tako i na našem prostoru. Riječ je o, prije svega duhovnoj biografiji sufijskog učitelja ili šejha Ahmada al-'Alawija (1869-1934), koji je rođen u alžirskom gradu Mostaganemu, u kojem je proveo najveći dio svog života, sve do svoje smrti, gdje je i sahranjen. Šejh Ahmad je iznimno važna figura u životu Martina Lingsa pa ćemo u nastavku i tu bitnost dovesti do riječi, a sada nastavimo kazivanje o Lingsovoj, najprije znanstvenoj karijeri. Kao arabista u Londonu je našao novi angažman i to u Britanskom muzeju, koji je najstariji javni muzej na svijetu posvećen povijesti čovječanstva i kulture.⁹ Nakon toga, novi angažman bio je i najplodniji u znanstvenom smislu, onaj u Britanskoj knjižnici.¹⁰ U ovoj renomiranoj instituciji svjetskoga glasa skrbio je posebno

za orijentalnu (arapsku) rukopisnu, ali i tiskanu građu.¹¹ Na ovom poslu bio je sve do svoga umirovljenja 1973. godine. Ipak, odlazak u mirovinu nije značio ugasnuće Lingsa kao autora knjiga, ali i brojnih tekstova – naprotiv! Stekavši reputaciju izvrsnog poznavaoca islama, napose njegove duhovnosti, sufizma i to, prije svega, posredstvom svog rada *Sufijski evlija dvadesetog stoljeća*, Lings se upušta u novu spisateljsku, zapravo duhovnu avanturu. Naime, on 1983. godine izdaje knjigu po kojoj je možda i najpoznatiji kao autor, kako na Istoku tako i na Zapadu. Riječ je o hagiografiji u kojoj dovodi do slova život i poslaničku misiju Muhammeda (a.s.) – *Muhammad: his life based on the earliest sources*. O toj knjizi njezin bosanski prevoditelj napisat će sljedeće:

To je djelo ocijenjeno kao vrhunski spis, osnovan na riječima muškaraca i žena koji su čuli i posvjedočili događaje u toku života Muhammedova – mir s njim i njegovim! S izuzetnom nadarenošću za pripovijedanje, Lings je usvojio način koji odražava i jednostavnost i ushitnost kazivane priče. Učinak je knjiga koja zaslužuje štovanje onih koji već znaju o Muhammedu – mir s njim! – i onih koji se s njim tek susreću.

[...] On tu, poput sjajnih majstora iz srednjeg vijeka, čini sebe, takoreći, nevidljivim i nepoznatim u djelu koje svjedoči i izuzetno obrazovanje i umjeće kazivanja i odanost kazivanom. To je govorjenje znalca koji je čuo poziv Vjerovjesnika, predao se njegovom upoznavanju te mu se odazvao cjelinom svog bića.¹²

Nakon ovih navedenih riječi ne treba da nas začudi podatak da je Lings, ipak kao jedan zapadnjak, za navedenu knjigu dobivao priznanja diljem islamskog svijeta kao mjerodavan, ali i smjerodavan autor kojem je islam, a napose sufizam, kao samo *srce islama* središnji temat. Na koncu,

za navedeno djelo dobio je priznanje Vlade Pakistana za *najbolje biografsko djelo o Poslaniku na engleskom jeziku*.¹³

Činjenica da je Lings, kao izuzetno obrazovan čovjek u formalnom smislu, ali i kao autor brojnih knjiga i tekstova o islamu i sufizmu, bio izuzetno prihvaćen ne samo na evro-američkim prostorima već i orijentalno-islamskim, osobito u okrilju baštinika sufizma, ukazuje nam na jednu sasvim drugu biografiju Martina Lingsa, onu koja se odvijala s one strane formalne akademske i znanstvene karijere. Imajući u vidu koliko je važna i presudna ta druga, posve intimna, i ako hoćete, posve duhovna biografija, dopustite nekoliko ključnih podataka iz života ovog istinskog duhovnog pregaoca, koji je iza svog ovozemnog života ostavio trajno, zapravo duhovno dobro kojim se koriste svi žedni i željni istinskog znanja (gnoze), koje je ponad modernih kvantificirajućih diskursa.

Martin Lings u svojim dvadesetim godinama, tačnije 1935. u toku svog traganja za onim Neprolaznim, tj. Vječnim susreće se sa spisima jednog od najvećih metafizičara XX stoljeća, a riječ je o Renéu Guénonu (1886-1951).¹⁴ Njegovi spisi su Lingsu *ponudili intelektualne ključeve za razumijevanje nepravilnosti modernog svijeta u kojem je religija postala posve marginalizirana*.¹⁵ S druge strane, ono što je uspjelo preživjeti modernističke procese u okrilju religije, napose u evro-američkom svijetu, samim tim u okrilju kršćanskih denominacija, jer u tom svijetu mladi Lings se najprije kreće, bilo je odveć skućeno, suženo, uskogrudno i isključivo *vis-à-vis* činjenice da vaskoliki svijet (ekumena, grč. *oikouménē*) jeste svijet mnoštva religija, mnoštva spasonosnih

puteva – sasvim suprotno tadašnjem sveprisutnom ekskluzivizmu u soteriološkom smislu. Kako izaći iz tog usko-grudnog, a najčešće samoljubivog svijeta posvemašnje isključivosti i ekskluzivizma, a koji je, htjeli to priznati ili ne, dobro generisao mnoga zla u ljudskoj povijesti opravdavajući prolijevanje ljudske krvi zarad jednog i jedinog, tj. „našeg“, a ne „njihovog“ Boga? – to su samo neka iz niza drugih pitanja kojima odgovore nije nalazio mladi Lings u zvaničnim zapadnim institucionaliziranim religijama i nije bio jedini s tim i sličnim zapitanostima. To je bio jedan od razloga zašto će se on, poput mnogih drugih na evro-američkom prostoru, okrenuti istočnjačkim religijama (vedanti, budizmu i islamu najčešće). Ipak, valja znati da isključivost ili ekskluzivizam svake pojedinačne religije, osobito njihovih izvanjskih dimenzija jeste bio, manje-više, govor ili odgovor koji se direktno ili indirektno nadavao iz svake, zapadnjačke ili istočnjačke religije. Ali i ovdje su Guénonovi tekstovi Martinu Lingsu ukazali na, možda, najkrucijalniju istinu koju su promicali i promiču perenijalisti, ma kako da ih zvali, a riječ je o sljedećem.

Guénon u Lingsu budi jednu zapretenu starostavnu i istinski radosnu vijest, tj. (sa)znanje *da postoji zajednička unutarinja Istina u svakoj od velikih svjetskih religija* – „ezoterični vidik“ koji se naziva još i *sophia perennis* (vječna mudrost) – i da je „svaka od velikih svjetskih religija istinska religija“¹⁶ – kojeg li olakšanja za mladog Lingsa, i kojeg li olakšanja za 1001 dušu sad i ovdje, ali i u vijeke vjekova! Nažalost, činjenica da su ovdašnje religije, upravo ove naše na prostorima slavenskog juga, sve redom, na institucionalnoj razini posve izgnale ono unutarnje, suštinsko, ezoterijsko, zapravo, samu srčiku svake religije, upravo ono što je vječno i transcendentno u odnosu na svaki prostor i vrijeme jeste krunski razlog zašto imamo nemir među

ljudima, zajednicama, narodima... Isključivost, ekskluzivizam nužno vodi ka sveopćoj kakofoniji, a koja će, kad-tad, naš svijet (grč. *oikouménē*) raspršiti kao što nekoć bijaše raspršena *babilonska kula*. Nadalje, Lings je kod Guénona, tj. u njegovim spisima pronašao još jednu, nimalo nevažnu istinu, sveti nauk, a po kojem *svaka od velikih tradicionalnih religija nudi molitveni put koji vodi do ponovne uspostave čovjekove izvorne „primordijalne savršenosti i jedinstva s Bogom“*.¹⁷ Sam Lings, nakon što se suočio s navedenim istinama, ponavljamo, izgnanim od strane zvaničnih i institucionalnih teologija, bilo da dolaze sa sinagogalnog almemara ili bime, ili pak crkvenog ambona i svejednako džamijskog mimbera ili ćursa (da se zadržimo samo na ovom Abrahamovom/Ibrahimovom našem južnoslavenskom troglasju) zaključio je:

*Znao sam da sam se suočio s Istinom. Bilo je kao da sam pogođen munjom... Znao sam da se mora nešto učiniti povodom toga.*¹⁸

Susret s Guénonovim radovima definitivno je bio presudan u životu Lingsa. On nastavlja još intenzivnije tragati za onim Neprolaznim, tj. Vječnim osluškujući Njegov glas ili glas o Njemu odakle god da dopire, jer sad je imao **istinski uvid** da:

*Duh puše gdje hoće, čuješ mu šum,
ali ne znaš odakle dolazi i kamo ide.*¹⁹

(Iv 3,8)

Nakon Guénonovih radova Lings se susreće s radovima Frithjofa Schuona (1907-1998), za kojeg će mnogi posvjedočiti da je upravo on u XX stoljeću *najistaknutiji izlagatelj tradicionalnih doktrina ili onog što se naziva philosophia perennis et universalis*.²⁰ Ovdje je iznimno važno ukazati na to da je i sam Schuon, upravo zahvaljujući radovima Guénona,

svoje interesovanje usmjerio ka perenijalnoj filozofiji (lat. *philosophie perennis; sophia perennis*), ili pak ka perenijalnoj religiji (lat. *religio perennis*).²¹

Ipak, susreti s Guénonom, a potom i Schuonom posredstvom njihovih tekstova za Lingsa nisu bili dovoljni, s obzirom na to da je bio njihov suvremenik, želio je neposredni susret s njima. Saznavši da Schuon živi u Švicarskoj, Lings ga je odlučio posjetiti, pa je to učinio 1938. godine. Od tada pa sve do kraja Schuonovog života svoju vezu s njim nije prekidao, a plod tog odnosa bilo je produblјivanje njegovog (sa)znanja iz gnoze, tj. onoga što je Schuona najviše privlačilo, a to je bila metafizika uprisutnjena u svakoj autentičnoj religijskoj tradiciji. Kada je riječ o duhovnoj biografiji Martina Lingsa, ovdje valja naglasiti da je upravo pred Frithjofom Schuonom, i to kao sufijskim učiteljem, šejhom (*ʿĪsā Ahmad Nūr ad-Dīn*) iniciran u sufijski red (šazlijsko-alevijsko-merjemijski). Tom prilikom dobio je ime Ebu Bakr Siradžuddin (*Abū Bakr Sirāj ad-Dīn*).²² Prethodno smo kazali da je šejh Ahmad al-'Alawi iznimno važna figura u životu Martina Lingsa. Razlog tome počiva u činjenici da je Lingsov šejh, Schuon, uveden u sufijski red (šazlijsko-alevijski tarikat) i to pred šejhom Ahmadom al-'Alawijem.

Nakon Schuona, Lings u Kairu napokon upoznaje i Guénona. Boraveći i radeći u Kairu, već smo govorili da predaje engleski jezik i književnost, on jednovremeno obavlja i dužnost Guénonova osobnog tajnika.²³ Ovaj period Lingsovog života bit će početak njegovog spisateljskog rada u kojem će iznjedriti izuzetno zapažene radove u kojima je dovodio do riječi najplemenitija učenja, prakse i simbole drevnih religija, a posebno islama i njegove duhovne tradicije – sufizma. S tim u vezi jeste i njegova

prva napisana i objavljena knjiga, i to upravo ova koju držite u rukama – *Knjiga istinskog uvida* (*The Book of Certainty*). Naime, kako i sam u *Uvodu* navedene knjige veli, Lings u njoj nastoji jezikom islamske duhovne tradicije, tj. jezikom sufizma, a to je u pravilu jezik simbola, *izraziti neke od univerzalnih istina koje počivaju u srcu svih religija* (s obzirom na to da je islamska ezoterijska tradicija, kao takva najbliža drugim religijskim tradicijama, ili njihovim ezoterijama²⁴). U ovom njegovom kazivanju nedvojbeno vidimo Lingsa i kao učenika Guénona i Schuona, dvojice najglasovitijih učitelja i promicatelja perenijalnog nauka u XX stoljeću. Pa zadržimo se nakratko na tome šta jesu teme ili tema *Knjige istinskog uvida* i s tim privodimo kraju naš tekst.

Knjiga istinskog uvida pored *Uvoda* sastoji se od osamnaest cjelina ili naslova. U njima Lings bistri teme, zapravo simbole koji su ključni u razumijevanju samog srca islamske tradicije, a to je sufizam. Ponavljamo, sufizam je kao islamska mistična tradicija, ili ezoterija, ili duhovnost *par excellence* najpogodniji za prepoznavanje tananih ispodpočivajućih niti, ili veza koje uvezuju sve svete religijske tradicije (napominjemo da se to odnosi i na one izvan abrahamske/ibrahimovske, kao što su vedanta, budizam, taoizam...). Te tanane niti i veze danas su, čini nam se, više no ikada od prijekne važnosti i, ne samo za nas ovdje već i za svijet u globalu – razlog više za čitanje ove knjige, ovdje i sada. Kazano će biti, možda, najzornije ukoliko se budemo referisali na nekoliko, i to ključnih simbola koje Lings goneta u *Knjizi istinskog uvida*, a to su, prije svega:

- a) *Sulejmanov muhur* ili *Davidova zvijezda* ✠ i *Križ* †,
- b) *Mjesec* ☾ i
- c) *Sunce* ☀.

Usudit ćemo se reći da nema svete tradicije na svijetu a da u svom jeziku simbola nema gore navedene, i da u svom najdubljem semantičkom gonetanju neimade ista, ili bar iznimno srodna čitanja, a koja čovjeku, kao mikroteosu (grč. μικρόθεος) ukazuju na to da je baš on dio *svete trijade*²⁵ između Zemlje i Neba. Čovjek kao sudionik navedene *trijade* ima odgovornost za Zemlju i sve zemne ili sublunarne svjetove (ar. *khalīfah*), dočim je i sam odgovoran ili podložan (ar. *al-'abdu yabqa 'l-'abd*²⁶) Nebu samom. To u kakvom je odnosu čovjek prema Zemlji i Nebu u ovisnosti je od toga ima li on u sebi samom svetog mira, *eo ipso* imat će ga i vaskoliki svijet – simboli (ar. *āyāt*) tog mira (ar. *islām*) su *Sulejmanov muhur* ✠ i *križ* †,²⁷ a tog mira neće biti dok se čovjek ne podloži ili dok ne bude prijemčiv za Svjetlost (ar. *en-Nūr*) poput *Mjeseca* ☾ za svjetlost samog *Sunca* ☀.

S ovim kratkim osvrtom na ključne simbole koje Lings bistri u knjizi, i to najprije iz sufijske perspektive, a pri tome ne isključuje mjerodavnost i smjerodavnost gonetanja iz drugih svetih perspektiva, naprotiv dovodi i njih do riječi, ili u korelaciju sa sufijskim vidikom, Lings na majstorski način ukazuje na *transcendentno jedinstvo religija*²⁸ – riječ je o onoj svetoj doktrini kojoj je Lingsov učitelj (šejh) Frithjof Schuon posvetio gotovo sav svoj intelektualni i duhovni rad.

BILJEŠKE

- 1 <http://www.worldwisdom.com/public/authors/Martin-Lings.aspx> (pristupljeno 14. VIII 2021)
- 2 Martin Lings (*Abū Bakr Sirāj ad-Dīn*), *Šta je sufizam?*, preveo s engleskog i uvod napisao Rusmir Mahmutćehajić, Sebil d.o.o., Zagreb, 1994.
- 3 Martin Lings (*Abū Bakr Sirāj ad-Dīn*), *Muhammed, život njegov osnovan na vrelima najstarijim*, prevod s engleskog i bilješke napisao Rusmir Mahmutćehajić, Oslobođenje, Sarajevo, 1995. Ova knjiga će u našem jeziku doživjeti još jedan prevod i to od prevoditeljica Amre Sulejmanović – Hajdarević i Indire Ustavdić – Crnčević, s nešto drugačijim naslovom (*Muhammed: život Vjerovjesnika islama zasnovan na najranijim izvorima*), u izdanju Connectuma, Sarajevo.
- 4 Martin Lings, *Drevna vjerovanja i moderna sujevjerja*, prevela s engleskog Zulejha Riđanović, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997.
- 5 Martin Lings, *Sufijski evlija dvadesetog stoljeća: Šejh Ahmad al-'Alawi njegovo duhovno nasljedstvo i ostavština*, s engleskog prevela Dženita Karić, Connectum, Sarajevo, 2015.
- 6 Vytautas Magnus University.
- 7 Godine 1952. započinje *Sueska kriza*, ili u toj godini prepoznamo njene uzroke. Naime, nakon što je dodijeljena koncesija za gradnju kanala stranim kompanijama, to je jednovremeno podrazumijevalo i dodjelu njegovog ekonomskog korištenja. Kako je uloga nafte enormno porasla u svjetskoj ekonomiji, ovisnost evropskih sila bila je sve veća od Sueskog kanala. Osobito je Velika Britanija nastojala osigurati prolaz kanalom. S tim u vezi snažno je utjecala na egipatsku unutarnju politiku. Do navedene godine egipatske vlasti su, posebno na čelu s kraljem Farukom (1920-1965), vodile kooperativnu politiku s evropskim silama *vis-à-vis* kanala,

tj. nafte. Nakon što je egipatska vojska (Slobodnih oficira), na čelu s Gamalom Abdel Nasserom (1918-1970), državnim udarom svrgnula kralja Faruka ukinuvši monarhiju, i nakon što je Egiptom zavladała panarapska politika, konflikt s Velikom Britanijom, ali i drugim evropskim silama koje su držale kontrolu nad Susekim kanalom bio je neminovan. Gamal Abdel Nasser 1956. proveo je nacionalizaciju Sueskog kanala, što je u jesen iste godine dovelo do anglo-francusko-izraelske agresije na Egipat. U samom Egiptu, još od 1952. vladalo je opće antibritansko raspoloženje, a ono vrhuni agresijom iz 1956. Sve navedeno će, pored ostalog, Egipat na čelu s Naserom te liderima Indije i Jugoslavije (Džavaharlal Nehru i J. B. Tito) svrstati u red vodećih zemalja *Pokreta nesvrstanih*. Više u: *Opća enciklopedija*, str. 686; *Vojna enciklopedija*, str. 308-309.

- 8 (SOAS) School of Oriental and African Studies.
- 9 Britanski muzej (The British Museum) je osnovan 1753. godine i nalazi se u Londonu. Riječ je o muzeju koji svojim kolekcijama, tj. fundusom spada u red najvećih i najbogatijih svjetskih muzeja.
- 10 Britanska knjižnica (The British Library) je nacionalna knjižnica Velike Britanije i danas je jedna od najvećih knjižnica u svijetu. Osnovana je 1973. godine spajanjem više knjižnica: Knjižnice Britanskog muzeja, Nacionalne središnje knjižnice...
- 11 Rad u dvije gotovo najprestižnije britanske znanstveno-kulturne ustanove omogućio je Lingsu pristup izuzetno bogatoj orijentalno-islamskoj rukopisnoj građi. On, naravno, koristi tu izvanrednu priliku te se upušta u rad na izuzetno vrijednoj studiji, tj. knjizi u kojoj znalački kazuje, uz obilje kvalitetnih reprodukcija iz islamske umjetnosti knjige, sitnoslikarstva i krunske islamske likovne umjetnosti – kaligrafije: *The Quranic Art of Calligraphy and Illumination (Kur'anska umjetnost kaligrafije i iluminacije)*, 1976.

- 12 Rusmir Mahmutćehajić, *Uvod*, u: Martin Lings, *Šta je sufizam?*, str. 10.
- 13 https://en.wikipedia.org/wiki/Martin_Lings (pristupljeno 14. VIII 2021)
- 14 René Guénon ('Abd al-Wāhid Yahya) rođen je u Francuskoj, a dobar dio života proveo je u Kairu, gdje se oženio i osnovao obitelj. Ostao je upamćen kao *metafizičar, tradicionalista i religijski učenjak*. Bosanski promicatelj perenijalne filozofije Nevad Kahteran za Guénona veli da se on *mora posmatrati kao prvi izlagatelj tradicionalne škole na Zapadu u njenoj potpunosti, škole koja se, također, poistovjećuje sa „perenijalnom filozofijom“*. Vidjeti: Nevad Kahteran, *Perenijalna filozofija...*, str. 83-126.
- 15 <http://www.worldwisdom.com/public/authors/Martin-Lings.aspx> (pristupljeno 14. VIII 2021). Spisak knjiga i članaka René Guénona prevedenih na engleski jezik vidjeti u: Nevad Kahteran, *Perenijalna filozofija...*, str. 243-253.
- 16 <http://www.worldwisdom.com/public/authors/Martin-Lings.aspx> (pristupljeno 14. VIII 2021).
- 17 *Ibid.*
- 18 *Ibid.*
- 19 *Sveto pismo: Novi zavjet*, str. 162.
- 20 Nevad Kahteran, *Perenijalna filozofija...*, str. 128.
- 21 O tome šta jeste perenijalna filozofija i religija vidjeti više: Nevad Kahteran, *Perenijalna filozofija...*, s posebnim osvrtom na str. 37-81, i 158-173.
- 22 <http://www.worldwisdom.com/public/authors/Martin-Lings.aspx> (pristupljeno 14. VIII 2021).
- 23 *Ibid.*

- 24 Više o kazanom vidjeti u: Seyyed Hossein Nasr, *Živi sufizam...*, str. 175-219.
- 25 Više o *velikoj trijadi* uprisutnjennoj u mnogim religiozno-duhovnim učenjima vidjeti: Rene Genon, *Velika trijada*.
- 26 *Služitelj ostaje služitelj!*
- 27 Više o križu kao simbolu u okrilju islamske duhovnosti, sufizma vidjeti: Rene Gunenon, *Simbolika krsta*; Martin Lings, *Sufijski evlija...*, str. 102.
- 28 Frithjof Schuon, *O transcendentnom jedinstvu religija*.

LITERATURA

1. Frithjof Schuon, *O transcendentnom jedinstvu religija*, s francuskog preveo i pogovor napisao Rešid Hafizović, Bemust, Zenica, 1997.
2. Martin Lings (Abū Bakr Sirāj ad-Dīn), *Muhammed, život njegov osnovan na vrelima najstarijim*, prijevod s engleskog i bilješke napisao Rusmir Mahmutćehajić, Oslobođenje, Sarajevo, 1995.
3. Martin Lings (Abū Bakr Sirāj ad-Dīn), *Šta je sufizam?*, preveo s engleskog i uvod napisao Rusmir Mahmutćehajić, Sebil d.o.o., Zagreb, 1994.
4. Martin Lings, *Drevna vjerovanja i moderna sujevjerja*, prevela s engleskog Zulejha Riđanović, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997.
5. Martin Lings, *Muhammed: život Vjerovjesnika islama zasnovan na najranijim izvorima*, 2. izdanje, Connectum, Sarajevo, 2007.
6. Martin Lings, *Sufijski evlija dvadesetog stoljeća: Šejh Ahmad al-'Alawi njegovo duhovno nasljedstvo i ostavština*, s engleskog prevela Dženita Karić, Connectum, Sarajevo, 2015.
7. Nevad Kahteran, *Perenijalna filozofija (sophia perennis) u mišljenju René Guénona, Frithjofa Schuona i Seyyeda Hosseina Nasra*, El-Kalem, Sarajevo, 2002.
8. *Opća enciklopedija*, L-Nigh, 5. svezak, JLZ, Zagreb, 1979.
9. Rene Genon, *Velika trijada*, prevela s francuskog Nada Šerban, Sfairos, Beograd, 1989.
10. Rene Guenon, *Simbolika krsta*, s francuskog preveo Miodrag Marković, Alef, Umjetničko društvo Gradac Čačak – Beograd, 1998.

11. Seyyed Hossein Nasr, *Živi sufizam: ogledi o sufizmu*, s engleskog preveli Edin Kukavica i Enes Karić, NI „Ibn Sina“, Sarajevo, 2004.
12. *Sveto pismo: Novi zavjet*, preveo s grčkog izvornika Ruben Knežević, 6. izdanje, Dom štampe, Zenica, 2005.
13. *Vojna enciklopedija*, Slup-Teleskop, 9. svezak, Beograd. 1967.
14. <http://www.worldwisdom.com/public/authors/Martin-Lings.aspx>
15. https://en.wikipedia.org/wiki/Martin_LingsUvod

